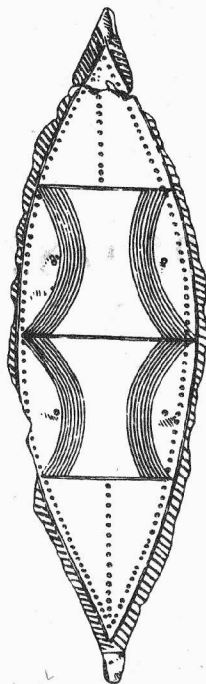


ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV ČESKOSLOVENSKÉ AKADEMIE VĚD
V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ
1985



BRNO 1987

PROBLEMATIKA VZNIKU A VÝVOJE VĚTEŘOVSKÉ SKUPINY NA MORAVĚ

/Autoreferát kandidátské disertace/

Jana Stuchlíková, AÚ ČSAV Brno

Školitel: PhDr. Jaromír Ondráček, CSc.

Oponenti: Univ. prof. dr. Jozef Vladár, DrSc.
PhDr. Václav Moucha, CSc.
PhDr. Jiří Říhový, CSc.

Práce byla obhájena dne 17.10.1984 v AÚ ČSAV Brno.

Moravskou věteřovskou skupinu detailně zpracoval před více než dvaceti lety K. Tihelka, který navázal na činnost J. Palliardiho, I. L. Červinky a dalších badatelů. Autorovy četné publikace, zaměřené k problematice závěru starší doby bronzové, vyústily v syntetickou práci z roku 1960, v níž podal celkové hodnocení sledovaného období. Kromě starších nálezových fondů se opíral především o výsledky svých odkryvů na Cezavách u Blučiny a několika dalších terénních prací, uskutečněných v poválečných letech. V poslední době se díky všestrannému rozvoji archeologického bádání realizovala řada výzkumů, jež výrazně rozšířily pramennou základnu a poskytly spolehlivá terénní pozorování. Nové poznatky umožnily vytvoření úplnějšího pohledu na historický vývoj Moravy na konci starší doby bronzové.

Věteřovská skupina je nedílnou součástí většího komplexu, pro nějž používáme název maďarovsko-věteřovská kultura. Rozpadá se na maďarovskou skupinu se sídelním prostorem v oblasti jz. Slovenska a věteřovskou skupinu, která zaujímá větší část Moravy se samostatnou oikumenou na Opavsku a další území v Dolním Rakousku. Její odnoží je böheimkirchenský typ v zadunajské části Dolního Rakouska. Drobné odchylky mezi maďarovskou a věteřovskou skupinou spolu s böheimkirchenským typem lze klasifikovat jako pouhé rozdíly mezi jednotlivými větvemi jedné kultury, jejíž existenci na celém uvedeném území dokládá shodná doba vzniku, téměř stejná doba trvání i totožná ekonomická základna a nadstavbová sféra.

Pro hodnocení sledovaného období z chronologického hlediska má klíčový význam otázka vztahu věteřovské skupiny k předchozí únětické kultuře, dále její vnitřní rozčlenění a konečně podíl věteřovské skupiny na formování mohylové kultury střední doby bronzové. Ve vývoji tehdejší společnosti pozorujeme dva důležité faktory, představované rozvojem výšinných a opevněných sídlišť a téměř úplnou absencí hrobových nálezů. Tyto otázky jsou hlavním předmětem studia předložené práce. Základem pro stanovení hmotné náplně věteřovské skupiny se staly vedle starších nálezových fondů především nové, většinou dosud nepublikované soubory, pocházející zejména ze záchraných výzkumů AÚ ČSAV Brno.

Výchozím bodem problematiky vzniku a vývoje věteřovské skupiny je zpracování závěrečného úseku únětické kultury: jemuž v minulosti věnoval pozornost již K. Tihelka. Na základě nového materiálu a přehodnocení starších celků je v současné době možné částečně korigovat a doplnit některé jeho závěry. Náplň pozdní páté fáze únětické kultury stanovil J. Ondráček a oba jmenovaní badatelé upozornili na několik nálezů, kde se v keramické náplni začínají vedle únětických tvarů objevovat prvky vznikající věteřovské skupiny. V současné době je možno do pozdní únětického období zařadit nálezy ze 12 sídlišť a 19 pohřebišť a ojedinelých hrobů.

V keramice se nové elementy projevují především na džbáncích, amforách, koflících a hrncích, přičemž některé z nich navazují na tvary typické pro klasickou fázi únětické kultury. V jejím závěrečném úseku se objevují čtyři typy džbánek, z nichž do inventáře věteřovské skupiny přecházejí zejména tvary s vysokým, kónickým rozevřeným hrdlem, stlačeným tělem a vklopeným dnem. Jeden z vůdčích typů představují dvouché amfory s prohnutým hrdlem a tělem se spodní výdutí, někdy tupě lomenou. Stavbou těla se silně podobají jednomu typu džbánek a přežívají do starověteřovského období. V hrobech se poměrně často setkáme s drobnými bezúchými amforkami, zatímco obdobné nádoby velkých rozměrů známe z několika sídlišť. V pozdější podobě přechází do věteřovské skupiny rovněž tzv. klasický koflík. Přes omezený počet spolehlivých nálezů se zdá nanejvýš pravděpodobné, že vývoj probíhal od únětických tvarů k věteřovským přes formy s náznakem kalichovité profilace hrdla. Pro tuto teorii svědčí i řada koflíků se zvětšujícím se průměrem okraje a vklopeným dnem, postrádajících však kalichovité formování hrdla. Se vznikem věteřovské skupiny úzce souvisí původ soudkovitých hrnků, za jejichž prototypy můžeme označit mírně kónické nebo válcovité nádoby s vertikálním nebo horizontálním uchem. V pozdní únětickém období se začínají objevovat misy s dovnitř rozšířeným okrajem, který je pro věteřovské tvary zvláště typický.

Možnosti využití bronzové industrie jsou značně omezeny nevelkým počtem nálezů, malou chronologickou citlivostí některých druhů a zřejmě i druhotným využíváním bronzových předmětů z vykradených únětických

hrobů. Z chronologicky průkazných typů se v pozdně únětickém materiálu vyskytly knoflíky, masivní dláta, hřivny, některé typy jehlic a záušnic s vícenásobným vnutím. Nejvíce jsou zastoupeny jehlice s rourkovi-
tou hlavicí a šavlovitě zahnutou jehlou a jehlice s kulovitou, šikmo provrtanou hlavicí. Typickým znakem poz-
dně únětického období je výskyt tvarů s tordivanými jehlami.

Rozbor inventáře pozdně únětických lokalit dokumentuje návaznost únětické kultury a věteřovské skupiny. Většina těchto předmětů má analogie v úněticko-věteřovském prostředí v Dolním Rakousku a na jz. Slovensku se s mnohými tvary setkáme v náplni hurbanovského typu i smíšeného úněticko-maďarovského horizontu. V tomto období tkví rovněž kořeny významných změn v ekonomické i sociální struktuře společnosti, jež při-
nesly zároveň nové jevy v oblasti nadstavby. Stopy osídlování strategicky výhodných poloh zjišťujeme na většině pozdějších věteřovských výšinných sídlišť. Vedle vzestupu významu návršních osad potvrzuje de-
strukci dosavadního společenského systému zánik rozsáhlých únětických pohřebišť. V mladoúnětických hro-
bech se snižuje počet milodarů, v hrobě č. 8 z Mušova se našlo dokonce pouze torzo velké nádoby. Jedno-
tlivé hroby se výrazně odlišují vybavou i náročností úpravy hrobové jámy a zřetelně tak ukazují na značné
sociální rozvrstvení. Zcela běžnou záležitostí se stalo pravidelné vylupování hrobů, zaměřené na získání cen-
ných kovových předmětů.

Formování věteřovské skupiny se na základě všech zjištěných skutečností jeví jako vyvrcholení staro-
bronzového vývoje, započatého únětickou kulturou. Téměř identická situace na jz. Slovensku i v Dolním Ra-
kousku dokládá paralelní vznik obou odnoží maďarovsko-věteřovské kultury ze staršího místního podloží a
pod silným vlivem dnes již dobře známého jv. kulturního proudu. Oproti původní koncepci K. Tihelky o vzni-
ku moravské věteřovské skupiny v důsledku expanze nositelů maďarovské skupiny v jz. Slovenska dal sou-
časný stav bádání za pravdu výše uvedené teorii, kterou razil již v padesátých letech A. Točík. Mezi nej-
významnější úněticko-věteřovská naleziště patří pohřebiště v Lanžhotě, Horních Vestonicích, části nově ob-
jevených pohřebišť v Dolních Vestonicích a Mušově a soubor starých hrobových nálezů z Mikulova. Sídlištní
nalezy tohoto časového horizontu známe především z Cezav u Blučiny, Staré Břeclavi, Člupů u Mafě, Ša-
tova a Šlapanic. Nejvíce naleziště se koncentruje na pravém břehu řeky Dyje pod Pavlovskými vrchy, druhá
větší skupina je soustředěna v oblasti soutoku řek Svitavy a Syratky. Na východní Moravě byly naopak pou-
ze ojediněle zjištěny prvky úněticko-věteřovského horizontu v souboru materiálu z Bánova, Sobúlek a Věteř-
ova. Podle současného stavu výzkumu lze tedy za krystalizační území věteřovské skupiny považovat prostor
od Podýjí přibližně po Brněnsko. Tomu nasvědčuje i poloha sídlišť v Budkovicích s nalezy starověteřov-
ského období, které se nachází ještě západněji.

Na Moravě známe v současné době věteřovské nálezy ze 139 lokalit na katastrech 118 obcí. V soupise
z roku 1962 zaznamenal K. Tihelka celkem 99 nalezišť, některá z nich však do rámce věteřovské skupiny
nepatří. Nejčastěji /ve 12 případech/ jde o lokality z pozdně únětického období. Přes značné bohatství pra-
menné základny věteřovské skupiny je vypovídací hodnota velkého množství staršího materiálu částečně zne-
hodnocena nedostatečně podchycenými nálezovými okolnostmi a nerespektováním nálezových celků. Nedostat-
kem je i mezerovitost ve zpracování a publikaci materiálu z klíčových lokalit, jakými jsou např. Cezavy u
Blučiny, Hradisko u Kroměříže nebo Olomouc. Rozhodující složku nálezového fondu věteřovské skupiny tvoří
keramika, jejíž hojnost i kvalita dokládá vysokou úroveň hrnčířství, provozovaného řemeslným způsobem.
Z typologického hlediska lze tuto skupinu nálezů dělit do 10 tříd, které se rozpadají na řadu typů a variant.

Výraznou skupinu běžné užitkové keramiky s minimální chronologickou citlivostí představují hrnce. Po
tvarové stránce je možno rozlišit 3 typy, z nichž největší část tvoří nádoby s oválným tělem. Mnohem méně
četným typem jsou nízké široké tvary a velmi vzácné se ve věteřovském prostředí setkáme s hrnci nebo spí-
še hrnky s uchem vycházejícím z okraje.

Do keramické třídy jiných hrncovitých tvarů řadíme především velké nádoby, označované obvykle v li-
teratuře jako druh zásobnic. Sem náleží hrncovité tvary s odděleným prohnutým hrdlem, jejichž chrono-
logická průkaznost je velmi malá. Druhá varianta, hrncovité nádoby s odděleným válcovitým hrdlem, se řadí
do klasické fáze věteřovské skupiny. Druhý typ jiných hrncovitých tvarů představují amforovité nádoby, kte-
ré jsou geograficky omezeny na Moravu a Dolní Rakousko.

K nejtypičtějším keramickým projevům věteřovské skupiny patří amfory. Jejich základní typy jsou dědic-
tím pozdně únětické kultury, tvarová variabilita věteřovských amfor je však oproti únětickým daleko vyšší.
Dvouuché amfory rozdělujeme do čtyř základních typů, v jejichž rámci můžeme rozlišovat několik variant.
Z mladé únětické kultury přežívají dvouuché exempláře s prohnutým hrdlem. Ve starověteřovském materiálu
z Budkovic se setkáme ještě s tvary se spodní výdutí, které ve věteřovském prostředí rychle vymizely a
klasické fáze se již nedožívají. Děle se patrně vyskytovaly amfory s prohnutým hrdlem a souměrně vykle-
nutým tělem. K uvedené skupině náleží ještě drobné nádobky s mírně prohnutým hrdlem, kulovitým tělem a
nožkami na obvodě vklopeného dna, známé z klasické fáze. Další typy zastupují dvouuché amfory s válcovi-
tým a vlnovité prohnutým hrdlem a tvary s kónicky rozevřeným hrdlem, které se vyvíjejí až v klasickém ob-
dobí a objevují se i v poklasické fázi. Vzácně jsou zastoupeny amfory s kónicky zúženým hrdlem, o jejichž
přesnějším chronologickým postavení se zatím nelze uspokojivě vyjádřit.

Z únětických předloh se vyvíjely i bezúché amfory. Obvyklejším typem jsou tvary s válcovitým hrdlem,
přežívající až do poklasické fáze, kdežto s exempláři s kónicky rozevřeným hrdlem se setkáme velmi zříd-
ka.

Druhý nejběžnější typ nádob představují mísy. Mezi věteřovskými tvary jednoznačně dominují neprofilo-
vané mísy, zejména nízké tvary s oblou stěnou a rovným, dovnitř rozšířeným okrajem. Pro datování má vel-
ký význam miska s podélnými otvory s Bulhar a nádobka s kombinací kulatých a podélných otvorů z Hradiska
u Kroměříže, které náleží do poklasické fáze. Z únětické kultury přežívají mísy s prohnutým hrdlem, zná-

mé téměř výlučně z Moravy a v malém počtu z Dolního Rakouska. Na únětické tvary navazuje rovněž jedna skupina hrncovitých mís. Naproti tomu další varianta s uchy přes oddělené hrdlo ukazuje na vztahy ke Karpatské kotlině.

Nejméně zastoupeným druhem keramiky věteřovské skupiny jsou džbánky. Ve věteřovském prostředí se objevují tvary s vysokým prohnutým hrdlem a kulovitým tělem, v nichž doznívá tradice pozdně únětické keramiky. Z Moravy a Dolního Rakouska známe typ džbánek s téměř rovnou stavbou těla jako koflíky. Z jz. Slovenska pronikají na Moravu maďarovské džbánky, které se objevují na 10 věteřovských lokalitách, kromě Bánova a Želešic vždy po jednom exempláři.

Třidu koflíků můžeme rozdělit na vyšší tvary a nízké koflíky označované obvykle v literatuře jako šálky. Další vývojový stupeň klasických únětických koflíků představují tvary s kalichovitě rozevřeným hrdlem, z nichž lze odvodit nízké koflíky se široce rozevřeným hrdlem, rozšířené v celé maďarovsko-věteřovské kultuře. Časově náleží klasické fázi a ojediněle se objevují i v poklasickém období. Stejně lze datovat nízké koflíky s vlnovitě prohnutým hrdlem, jejichž výskyt je omezený na východní a částečně střední Moravu.

Jedním z hlavních keramických tvarů věteřovské skupiny jsou soudkovité hrnky. Jejich starobytlou formu představují stíhlejší, mírně konické tvary, u nichž se ještě nesetkáme s nožkami na obvodě dna. Další typ reprezentují esovitě profilované hrnky, které lze zařadit do klasické fáze.

Do keramické třídy jiných užitkových typů řadíme pokličky, cedníky, osudí a pohárky, vesměs tvary s minimální chronologickou průkazností. Stejně je tomu u většiny zástupců drobných keramických tvarů, kam patří rozmanité hliněné výrobky různého účelu, které nemají vnitřní dutý prostor. Jsou to především drobné věci, z nichž některé představují praktické pomůcky, jiné ozdobné nebo i zábalné předměty a některým z nich se přisuzuje kulturní význam. Poslední skupinou keramiky jsou zvláštní tvary. Funkce těchto nádob je většinou obtížně vysvětlitelná a často se setkáme s několika zcela odlišnými interpretacemi jejich účelu.

Věteřovská skupina je velmi chudá na doklady produkce bronzových předmětů, což je ovšem vysvětlitelné sídlištním charakterem drtivě většiny nalezišť. Značná část bronzových výrobků navíc pochází z vrstev na lokalitách s únětickým i věteřovským osídlením /Blučina, Křepice, Leskoun, Znojmo/, takže jejich kulturní zařazení je velmi obtížné. Z bronzových zbraní jsou chronologicky nejdůležitější sekeromlaty křtěnovského typu z Bánova a Olbramovic. K jejich datování přispěl exemplář nalezený ve věteřovsko-mohylovém hrobě z počátku stupně B B₁ v Boroticích. Z dalších zbraní náleží do věteřovského období spolehlivě pouze dýky z Charvát a Věteřova a dokladem užívání bronzových kopí je nález kadluby z Josefova. Bezpečně je datován depot z Věteřova, sestávající z masivního dláta a 8 bronzových seker se schůdkem, které mají analogie v nálezích z klasické fáze maďarovské skupiny z Nitrianského Hrádku. Další exempláře shodného typu seker známe z Cezav u Blučiny a Hradiska u Kroměříže. Z věteřovských sídlišť pochází větší počet bronzových dlát a sídel, která jsou pro bližší datování málo vhodná. Z bronzových šperků se nejčastěji setkáme s jehlicemi s kulovitou hlavicí a rovněž výskyt jehlic s rourkovitou hlavicí a s hlavicí svínutou v očko, známých pouze z polykulturních lokalit, je podle slovenských a dolnorakouských analogií velmi pravděpodobný. Torzem náramku je zřejmě plechový pásek z věteřovského objektu v Bezměrově. Značně neobvyklým tvarem je plechový terčik zdobený vybíjenými body z Hodonic, pro nějž najdeme obdoby ve dvou exemplářích z věteřovsko-mohylových hrobů v Boroticích.

Jedním z charakteristických znaků sledovaného období je rozkvět produkce kostěné a parohové industrie, považované za jedno z hlavních odvětví specializované řemeslné výroby. Kostěné předměty dělíme na dvě základní skupiny; jednu tvoří nástroje a zbraně, druhou různé okrasné předměty. Nejobyklejším druhem drobných nástrojů jsou sídla a hroty a často se vyskytují i hladítka, používaná zřejmě při výrobě keramiky a zpracování kůže. Různým způsobem jsou v literatuře interpretovány nástroje s ozubenou pracovní hranou, dlátovitě ukončené nástroje a kostěné brusle. Velkou skupinu představují masivní nástroje, vyráběné především z parohu, z nichž některé zřejmě sloužily i jako zbraně. Patří sem tzv. sekeromlaty, palice a kladiva a rovněž motykovité nástroje se zaostřeným hrotem. Ozdobné výrobky z kosti a parohu /zděře, postřanice koňských udidel atd./ byly podrobně publikovány a jejich význam pro absolutní chronologii i sledování kulturních kontaktů s jihovýchodní Evropou je dostatečně prokázány. Moravské nálezy tohoto druhu známe dosud výlučně z výšinných a opevněných sídlišť.

Rozsáhlé systematické výzkumy věteřovských, maďarovských a otomanských opevněných osad, zahájené koncem čtyřicátých let, umožnily docenit významnou úlohu této sídlištní formy na sklonku starší doby bronzové. Na Moravě je v tomto směru situace méně příznivá než na Slovensku, neboť zpracování dvou největších výzkumů - Cezav u Blučiny a Hradiska u Kroměříže - nebylo dokončeno a na dalších lokalitách proběhly pouze drobné záchranné a zjišťovací akce.

Na 5 nalezištích /Cezav u Blučiny, Hradisko u Kroměříže, Leskoun u Olbramovic, Olomouc, Skrben/ se podařilo zachytit opevnění, sestávající ve většině případů z valu a příkopu lichoběžníkovitého nebo trojúhelníkovitého průřezu. Při stavbě valu se používalo lomového kamene a hlinitý násep byl vzadu držený kůlovou konstrukcí. K budování opevnění nedocházelo nepochybně naráz, avšak stav výzkumu zatím nedovoluje přesněji stanovit dobu jejich vzniku v průběhu věteřovské skupiny. Na Leskouně u Olbramovic se zjistil vstupní prostor do opevněného areálu. Další dvě skupiny tvoří lokality s umělou fortifikací, jejíž stáří není zjištěno a návršní osady, kde se pozůstatky opevnění nedochovaly. Podle polohy lze výšinná sídliště rozdělit do 3 skupin. Nejčastěji se nacházejí na ostrožnách nad vodními toky /8 nalezišť/, 6 lokalit se rozprostírá na výběžcích horských masívů a 2 opevněná sídliště leží na terasovitých vyvýšeninách při inundaci

řeky Moravy. V současné době známe tedy na Moravě 16 výšinných a opevněných sídlišť, t.j. cca 11% z celkového počtu nalezišť.

Ze složení nálezu /depoty bronzů, výjimečné keramické a kostěné předměty/ se zdá, že můžeme mluvit o jisté ekonomické nadřazenosti těchto osad. Velmi skromné doklady metalurgické činnosti a naopak několik nových nálezů dyzen a kadluba z běžných nížinných sídlišť ukazují, že kovolitecká výroba nebyla výhradní doménou návršních osad. Je pravděpodobné, že významnou rolí při jejich rozvoji hrála zřejmě spíše obchodní činnost, t. zn. zprostředkování obchodu nejen s hotovými výrobky, ale i surovinou. Moravský výzkum není zatím na takové úrovni, aby dovolil vyvodit jednoznačné závěry o postavení výšinných a opevněných sídlišť a jejich obyvatel vůči ostatním osadám z hlediska sociálních a vnitrosociálních vztahů. Na základě analogií ze sousedních oblastí se můžeme domnívat, že tyto osady byly zárodkem správních center určitých území a zároveň sídly ekonomicky nejsilnější vrstvy tehdejší společnosti.

Velmi málo jsme zatím informováni o rozloze a vnitřním uspořádání nížinných zemědělských sídlišť. Na celé řadě nalezišť bylo zaznamenáno silné nahuštění objektů i případy jejich vzájemné superpozice. Zajímavá svědectví hospodářského charakteru přinesla některá zjištění o využívání sídlištních jam k uskladňování potravin. Jediným dokladem sídelního objektu je nález půdorysu obdélníkové stavby s mohutnou kůlovou konstrukcí na výšinném sídlišti v Budkovicích.

Ekonomika nositelů věteřovské skupiny byla založena na zemědělské produkci, jejímiž přímými doklady jsou ojedinělé nálezy zuhelnatělých obilí a nepřímými nástroje a pomůcky používané k zemědělským pracím. Velké množství zvířecích kostí ze sídlišť svědčí o intenzivním dobytkařství, zaměřeném zejména na pěstování skotu a vepře, v menší míře koz a ovcí. Osteologický materiál se téměř výlučně omezuje na kosti domácích zvířat. Ve sledovaném období dochází k rozšíření chovu koně, což umožnilo spolu s používáním vysoce rychlého typu vozu výrazné zrychlení dopravy a rozvoj dálkového obchodu.

Výrazným znakem věteřovské skupiny je dosud nevyjasněná absence pohřebišť. Až na několik výjimek známe pouze nálezy koster nebo jejich částí ze sídlištních objektů a kulturních vrstev, ojediněle byly zjištěny zároveň pohřby a jen o málo častější jsou dětské pohřby v nádobách. Existenci rituálních kostrových pohřbů dokládají 4 případy hrobů z Klentnice, Kněždubu, Olbramovic a Přerova. Nedávno bylo na mohylníku v Boroticích objeveno několik hrobů, které náleží věteřovsko-mohylovému období. Na 5 lokalitách se nalezy dětské pohřby v nádobách, ne všechny tyto nálezy však lze spolehlivě řadit do okruhu věteřovské skupiny. Žárový hrob z klasické fáze byl zjištěn na Hradisku u Kroměříže, ne zcela jednoznačný žárový pohřeb známe z Bezměrova a starý objev z Dolních Kounic je dnes již nekontrolovatelný. Lidský kosterní materiál v nerituálním uložení se vyskytl na 13 sídlištních, u dalších 7 lokalit jde o nejisté nálezy bez okolností. Na několika nalezištích byl zachycen větší počet objektů s kostrami a vzácné jsou případy jam s pozůstatky většího počtu jedinců. Cenným přínosem k této problematice se stal objev hromadného pohřbu 8 jedinců, příslušníků jedné rodiny, na dně objektu č. 6 z Velkých Pavlovic. Podle většiny dostupných nálezů se zdá, že nejde o skutečné, t.j. rituální pohřby, ale o závažný jev, vyplývající ze sociálních a společenských poměrů ve starší době bronzové. Téměř úplná absence věteřovských hrobů na Moravě je pravděpodobně alespoň částečně dána stavem výzkumu. Nelze vyloučit ani hypotézu, že tyto hroby nejsme zatím schopni vždy rozeznat /např. vzhledem k úbytku milodarů a masovému vykrádání/ a správně chronologicky zařadit.

Podobně jako maďarovskou skupinu a dolnorakouskou věteřovskou skupinu s böhheimkirchenským typem lze za současného stavu výzkumu rozdělit moravskou věteřovskou skupinu na 3 vývojové fáze. Na přechodný úněticko-věteřovský horizont bezprostředně navazuje /případně s ním i částečně splývá/ první, starověteřovská, fáze, reprezentovaná zejména částí nálezů ze sídliště v Budkovicích, Hodonicích a zřejmě i Mušova. V keramické náplni se již setkáme s čistě věteřovskými tvary /starobylá forma soudkovitých hrnků; mísy s rovným, dovnitř rozšířeným okrajem/ a zároveň jsou zde patrné ohlasy předchozího období /některé typy amfor a džbánek/.

Podobně jako u jiných krátkodobých kultur náleží většina nálezového fondu do klasické fáze věteřovské skupiny. V rámci tohoto chronologického úseku je možné vydělit dvě základní regionální větve. Jedna zahrnuje jižní a jz. Moravu po Brněnsko a Vyškovsko a je shodná s dolnorakouskou věteřovskou skupinou spolu s böhheimkirchenským typem. Do druhé patří jv. a střední Morava /naleziště při řece Moravě a jejich přítocích/ a vyznačuje se některými společnými znaky se západní odnoží maďarovské skupiny. Smíšenou oblastí je část Břeclavska, Kyjovska a Hodonínska. Poněkud odlišný charakter má malá enkláva na Opavsku, jež souvisí s územím polského Slezska a Malopolska.

Vývoj věteřovské skupiny vyúsťuje do poklasické fáze, která představuje počátek kulturní bipartice Moravy ve střední době bronzové. Na jižní Moravě je trvání závěrečného období velmi krátké a náleží sem zejména sídliště v Bulharech a několik hrobů z Borotic. Dále je tento úsek zastoupen i na některých výšinných sídlištních /Blučina, Věteřov/. Odlišně se jeví situace na střední a severní Moravě, odkud jsou po klasické nálezy mnohem bohatší a věteřovská skupina zde přežívala déle. V rámci Reineckova chronologického systému klademe starověteřovskou a klasickou fázi do druhé poloviny stupně B A₂. Poklasická fáze na jižní Moravě představuje pouhé vyznívání věteřovského osídlení a při jejím datování je třeba počítat s počátkem stupně B B₁, kdežto na střední a severní Moravě vyplňuje patrně téměř celý stupeň B₁.

Literatura:

- Benkovsky-Pivovarová, Z. 1976: Zur Enddatierung des Kulturkreises Maďarovce-Věteřov-Böheimkirchen, *Germania* 54, 341-359.
- Bóna, I. 1975: Die mittlere Bronzezeit Ungarns und ihre südöstlichen Beziehungen, Budapest.
- Furmánek, V. - Vladár, J. 1983: Opevnené osady doby bronzovej na Slovensku, AR XXXV, 3-13.
- Hásek, I. 1975: Hrazené osady věteřovského horizontu v Čechách, ČNM CXIV, 105-118.
- Moucha, V. 1963: Die Periodisierung der Úněticer Kultur in Böhmen, SbČSSA 3, 9-60.
- Neugebauer, J. W. 1977: Böheimkirchen, Monographie des namengebenden Fundortes der Böheimkirchner-Gruppe der Věteřov-Kultur, ArchA 61/62, 31-207.
- Neugebauer, J. W. 1979: Die Stellung der Věteřovkultur bzw. ihrer Böheimkirchner Gruppe am Übergang von der frühen zur mittleren Bronzezeit Niederösterreichs, Archäologisches Korrespondenzblatt 9, Heft 1, 35-52.
- Ondráček, J. 1962: Únětické pohřebiště u Rebešovic na Moravě, SbČSSA 2, 5-100.
- Ondráček, J. 1964: Časné únětická kultura na Moravě a problém jejího vzniku, rkp. kand. disertace, Brno.
- Spurný, V. 1954: Pohled do osídlení Hradiska u Kroměříže ve střední době bronzové, PA XLV, 357-382.
- Spurný, V. 1972: Sídliště starší a střední doby bronzové v Bezměrově u Kroměříže, PA LXIII, 180-248.
- Stuchlík, S. 1984: K datování konce věteřovského osídlení na jižní Moravě, AR XXXVI, 173-186.
- Tihelka, K. 1952: Sídliště věteřovského typu na Moravě, ČNM XXXVII, 313-334.
- Tihelka, K. 1960: Moravský věteřovský typ, PA LI, 27-129.
- Tihelka, K. 1962: Moravský věteřovský typ. II. část, ŠZ AÚ SAV 8, Nitra.
- Točík, A. 1964: Opevnená osada z doby bronzovej vo Veselom, Bratislava.
- Točík, A. 1978-81: Nitrianský Hrádok - Zámeček. Bronzezeitliche befestigte Ansiedlung der Maďarovce-Kultur, MAS III, Nitra.
- Vladár, J. 1973: Osteuropäische und mediterrane Einflüsse im Gebiet der Slowakei während der Bronzezeit, SIA XXI, 253-257.
- Vladár, J. 1977: Zur Problematik der befestigten Siedlungen der ausgehenden Bronzezeit in der Slowakei, Marburger Studien zur Vor- und Frühgeschichte, Band I, 175-192.

Die Problematik der Entstehung und Entwicklung der Věteřov-Gruppe in Mähren. Die mährische Věteřov-Gruppe präzisierter und bearbeitete ausführlich ungefähr vor einem Vierteljahrhun - dert K. Tihelka. Seit dieser Zeit vermehrte sich das Fundmaterial insofern, dass man an eine neue Auswertung des Schlusses der älteren Bronzezeit herantreten konnte. Die Věteřov-Gruppe bildet einen Bestandteil eines grösseren Komplexes, für den wir die Bezeichnung Maďarovce-Věteřov-Kultur benutzen. Der Ausgangspunkt für die Lösung der Problematik der Entstehung der Věteřov-Gruppe ist eine Klärung des Schlussschnittes der vorangehenden Úněticer-Kultur. Zur Zeit können wir in die Spätúněticer-Periode Funde aus 12 Siedlungen und 19 Gräberfeldern einreihen. In der Keramik sind die neuen Elemente vor allem auf den Formen der Krüge, Amphoren, Tassen und Töpfchen offenbar. Ausdruckvolle Änderungen in dem Bereich der sozialen und ökonomischen Beziehungen äussern sich durch den Verfall der ausgedehnten Gräberfelder und die Gründung von Ansiedlungen auf Höhenlagen. Die Anfänge der Věteřov-Gruppe äussern sich als ein Höhepunkt der altbronzezeitlichen Entwicklung, die durch die Úněticer-Kultur begonnen wurde.

Auf diesen spätúněticer Zeitabschnitt knüpft unmittelbar die Altvěteřov-Phase an, die besonders Funde aus den Siedlungen in Budkovice und Hodonice repräsentieren. Die Mehrzahl der Fundorte gehört in die klassische Phase, die wir gleichfalls wie die erste Phase, in die zweite Hälfte der Stufe B A₂ nach Reinecke, legen. Vom geographischen Gesichtspunkt aus, kann man im Rahmen der Věteřov-Gruppe zwei Zweige unterscheiden, von denen der erste Süd- und Südwestmähren einnimmt, der zweite breitet sich im Marchtal und ihren Nebenflüssen aus. Die nachklassische Phase bedeutet den Anfang der Kulturteilung Mährens in der mittleren Bronzezeit. In Südmähren stellt dieser Abschnitt nur ein Ausklingen der Věteřov-Besiedlung am alleinigen Beginn der Stufe B B₁ vor. In Mittel- und Nordmähren sind Funde der nachklassischen Phase wesentlich reicher und man kann sie wahrscheinlich fast in die ganze Stufe B B₁ datieren.

In Mähren kennen wir heute Věteřov-Funde von 139 Lokalitäten auf den Katastern von 118 Gemeinden. Ungefähr 11% von dieser Zahl bilden Höhen- und befestigte Siedlungen /16 Fundstellen/ und auf 5 davon wurde eine Fortifikation festgestellt. Ein markantes Merkmal der Věteřov-Gruppe ist die bisher ungeklärte Absenz von Gräberfeldern. Wir kennen lediglich 4 Fälle von ritualen Körpergräbern, 1 verlässlichen Fund eines Brandgrabes und einige Kindergräber in Gefässen. Die Mehrzahl des anthropologischen Materiales stammt von Funden an Skeletten oder deren Teilen in Siedlungsgruben oder -schichten.

°
PŘEHLED VÝZKUMŮ 1985

- Vydává : Archeologický ústav v Brně, sady Osvobození 17/19
Odpovědný redaktor : akademik Josef Poulík
Redaktoři : Dr. Z. Himmelová, Dr. J. Stuchlíková, Dr. J. Unger
Překlady : Dr. R. Tichý, E. Tichá
Kresby : A. Krechlerová
Na titulním listě : bronzová spona z Kostic
Tisk : Moravské tiskařské závody, n.p. Olomouc, závod Gottwaldov,
provoz 34 - Kyjov
Evidenční číslo : ÚVTEI - 73332
Vydáno jako rukopis : 450 kusů - neprodejné